

nov, temveč ima zaradi kritičnega, prodornega pogleda vrednost tudi kot prispevek k teoriji jezikoslovja kot pomožne zgodovinske vede, ki jo bo potrebno šele napisati. V primerjalnem jezikoslovju se soočamo s pomanjkanjem resne pregledne sodobne literature, ki bi jezikovna dejstva umestila v čas in prostor. Pričujoča knjiga zapolnjuje to vrzel in bo odličen pripomoček za študente pri-

merjalnega jezikoslovja in ostale, ki jih zanima ta veda in njen prispevek k poznavanju zgodovine Slovanov.

Simona Klemenčič
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik
Frana Ramovša
simona.klemencic@guest.arnes.si

Vesna Mikolič: *Jezik v zrcalu kultur*. Koper: Založba Annales, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2004. 338 str.

V pretežno rožnato odeta naslovnica z veliko fotografijo izložbenega okna na sredini, ki je bila po vsej verjetnosti posneta na donedavno (dokler pač niso v predmestju Kopra tako kot drugod zrasli veliki trgovski centri) glavni koprski trgovski žili, Čevljarski ulici, na svojevrsten način napoveduje vsebino knjige. Na fotografiji se po slovensko in italijansko oglašujejo popusti za izdelke, ki so na prodaj v trgovini, v sredini pa je kot v zrcalu oblikovan slovenski naslov knjige: *Jezik v zrcalu kultur*. Na fotografiji prepoznana koprška slovensko-italijanska stvarnost se, v svoji zrcalni podobi, z italijanskim naslovom knjige na sredini, ponovi še na zadnji platnici.

Znanstvena monografija Vesne Mikolič *Jezik v zrcalu kultur* je nastala kot rezultat doktorskega študija, pri katerem se je avtorica posvečala raziskovanju povezanosti med etnično identiteto in ozaveščenostjo ter sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini kot prvem jeziku in italijanščini kot jeziku okolja pri prebivalcih mestne občine Koper, ki so slovenske narodnosti. Knjiga, ki jo v nadaljevanju predstavljamo, je razdeljena na dvanajst delov; sedmim glavnim se pridružujejo različna kazala, obširne priloge, v katerih je predstavljen v empirični raziskavi uporabljeni inštrumentarij, in obsežen seznam navedenih virov in uporabljenih literature.

V čustveno precej angažiranem predgovoru, ki ga kot bralci znanstvene monografije morda nismo pričakovali, nas je pa prijetno presenetil in ponudil nekoliko drugačno popotnico za branje tovrstnega čtiva, avtorica skozi svojo lastno osebno zgodbo Slovenke, Koprčanke, jezikoslovke, italijanistke in slovenistke na nek način pojasni situacijo, ki je botrovala poglobljenemu študiju obravnavane problematike od diplome, preko magistrerja do doktorata, in predstavi obravnavani raziskovalni problem.

Avtorica si je za cilj raziskave zadala ugotoviti, kakšno je razmerje med jezikovno sporazumevalno zmožnostjo prebivalcev Kopra, ki so slovenske narodnosti, v njihovem prvem jeziku, torej slovenščini, in italijanščini, v tem primeru jeziku okolja, ki je za njih drugi jezik, in njihovo etnično ozaveščenostjo. V pojem etnične ozaveščenosti je vključila odnos do primarne, v tem primeru slovenske kulture in jezika, odnos do italijanske kulture in jezika in odnos do nekaterih nadnacionalnih kulturnih vrednot – med njimi odnos do dvojezičnosti, dvo- in večkulturnosti ipd. Ker se je odločila izbrano problematiko tudi izmeriti, je bilo potrebno raziskovalne cilje operacionalizirati. Z raziskavo je avtorica med drugim želela ugotoviti raven posameznih navedenih elementov etnične

ozaveščenosti, tj. odnosa do slovenske kulture in jezika in odnosa do italijanske kulture in jezika ter odnosa do večkulturnosti, dvojezičnosti in strpnosti. Definirati je želela razmerje med temi posameznimi elementi. Poleg tega si je za cilj postavila ugotoviti stopnjo jezikovnega znanja (jezikovne sporazumevalne zmožnosti) v raziskavo vključene populacije v slovenskem in italijanskem jeziku ter kako in kdaj odnos do primarne (slovenske) in druge (italijanske) kulture in jezika ter skupnih kulturnih vrednot vpliva na raven jezikovnega znanja v slovenskem in italijanskem jeziku.

Avtoričina hipoteza je bila, da etnična ozaveščenost, torej odnos do slovenske in italijanske kulture in jezika ter odnos do skupnih kulturnih vrednot pomembno vpliva tako na raven jezikovnega znanja v obeh jezikih kot tudi na njuno rabo pri slovenskih prebivalcih narodnostno mešanega območja Slovenske Istre. Ta hipoteza je nastala na podlagi teoretičnih predpostavk različnih avtorjev (avtorica njihova mnenja v monografiji natančno povzema), da se zaradi različnih razlogov dvojezični govorci bolj zavedajo lastnega govornega obnašanja kot enojezični govorci in da je njihova jezikovna zavest zato višja.

Tako razčlenjena problematika je seveda metodološko težko obvladljiva. Avtorica je sprejela izziv in izdelala svoj metodološki inštrumentarij, ki naj bi omogočil kvantifikacijo različnih, za raziskavo pomembnih postavk. V postopku preverjanja je inštrumentu dodala nekaj kvalitativnih tehnik, saj je ugotovila, da bi zgolj s kvantitativnimi težko prišla do zanesljivih rezultatov. Izbrana metodologija, kot ugotavlja tudi avtorica sama, zagotovo pomeni izvirni prispevek njenega znanstvenega dela.

Uvodu v monografijo sledi predstavitev kulturnozgodovinskih okoliščin, ki so pripeljale do današnje multietnične, multikulturne in multijezikovne situacije na področju Slovenske Istre. Ta jedrnat kulturnozgodovinski okvir bo gotovo zanimiv tudi za širši krog bralcev. Temu delu sledi bolj sociološko obarvani del razprave, v katerem se srečujemo z različnimi definicijami etničnosti ter etničnosti v razmerju do kulture, naroda, z

opredelitvami etnične identitete, etničnih stereotipov in predsodkov, z možnostmi njihovega odpravljanja in preseganja ter s pogledom na vprašanja etničnosti v prihodnosti. V zadnjem poglavju uvodnega, teoretičnega dela je zanimiva sopostavitev dveh konceptov medkulturne in medetnične sporazumevalne zmožnosti, pri čemer je prvi koncept delo angleškega strokovnjaka M. Byrama, drugi pa je avtoričin lastni in pomeni prispevek k raziskovanju medkulturnosti in medetničnosti v slovenskem prostoru.

V nadaljevanju avtorica povzema različne, tudi iz slovenske strokovne literature že znane modele sporazumevalne zmožnosti in oblikuje dva lastna koncepta. Oba sta, tudi če ju primerjamo z v monografiji citiranimi modeli, precej poenostavljena, saj je npr. jezikovna zmožnost izenačena s slovnično, sporazumevalna pa s sociolingvistično zmožnostjo. Na obe temeljni sestavini jezikovne sporazumevalne zmožnosti, torej jezikovno-slovnično in sporazumevalno-sociolingvistično, naj bi vplivale oz. naj bi bile kar njune sestavine še posameznikova kognitivna, biološka in socialna struktura. Taka poenostavitev sicer izredno kompleksnega in v resnici zelo izmuzljivega koncepta jezikovnega znanja oz. zmožnosti rabe jezika je bila gotovo nujni davek na poti h končnemu cilju, želji po kvantifikaciji še mnogo bolj kompleksnega razmerja med znanjem jezika in etnično ozaveščenostjo. Podoben davek je bil posledično plačan tudi pri sestavi obeh jezikovnih testov, v slovenskem in italijanskem jeziku, ki sta predstavljala sestavni del inštrumentarija. Pri nekaterih nalogah, s katerimi se je dejansko izmeril oziroma med dvema jezikoma zgolj primerjal zelo majhen delež jezikovne produkcije, se je sklepalo na precejšen delež jezikovnega znanja.

Iz teoretičnega dela monografije smo se že preselili k empiričnemu delu študije. Velja opozoriti, da je celotni koncept empirične raziskave, ki ga je uporabila avtorica, izrednega pomena za slovenistično jezikoslovno raziskovanje. V raziskavo je bil vključen precej velik vzorec, reprezentativen za izbrano populacijo (prebivalci slovenske narodnosti, ki živijo na območju mestne občine Koper),

za ustrezen način vzorčenja je poskrbel statistični urad. Kot osnovni inštrument za pridobivanje podatkov o stopnji narodne in jezikovne zavesti ter odnosa do druge kulture in jezika je bila uporabljena anketa. Za korigiranje podatkov iz ankete pa so bile uporabljene tudi druge tehnike, med njimi predvsem intervju. Gotovo je zaradi kompleksnosti obravnavane problematike tak celovit pristop edino primeren. Kot merski instrument za ugotavljanje stopnje jezikovne sporazumevalne zmožnosti v slovenskem (kot prvem) in italijanskem (kot drugem) jeziku ter za ugotavljanje stopnje dvojezičnosti pa je bil, kot smo že omenili, uporabljen jezikovni test. Poleg tega je bila v anketo v zvezi z ugotavljanjem stopnje jezikovne zmožnosti v obeh jezikih, torej v zvezi z ugotavljanjem dvojezičnosti, vključena tudi samoocena jezikovnega znanja obeh jezikov. Celotna raziskava je bila tako zasnovana na raziskovalnem modelu, ki je predpostavljal naslednje med seboj povezane spremenljivke:

- zavest o slovenski kulturi in jeziku ali tudi slovenska narodna zavest,
- zavest o italijanski kulturi in jeziku,
- odnos do skupnih kulturnih oziroma nadnacionalnih ali medkulturnih vrednot,
- jezikovna sporazumevalna zmožnost v slovenskem jeziku,
- jezikovna sporazumevalna zmožnost v italijanskem jeziku,
- raba slovenskega jezika in
- raba italijanskega jezika.

V nadaljevanju popisovanja raziskovalne metodologije se je avtorica natančno posvetila strukturi opazovanih spremenljivk in načinu, s katerim je, s pomočjo navedenega inštrumentarija, prišla do njihovih vrednosti.

In rezultati? Zaradi kompleksnosti zastavljene problematike so seveda večplastni in raznorodni, v knjigi pa predstavljeni na več kot sto straneh. Glavne ugotovitve so potrdile v uvodu postavljene hipoteze. Med drugim to, da pozitivna zavest o slovenskem jeziku vpliva na višjo sporazumevalno zmožnost v slovenščini, pozitivna zavest o italijanskem jeziku pa na višjo sporazumevalno zmožnost v

italijanščini. Obratno pa tudi višja sporazumevalna zmožnost v enem ali drugem jeziku in pogostejša raba tega jezika spodbujata pozitiven odnos do kulture, ki ji jezik pripada. Še tesneje kot zavest o slovenski in italijanski kulturi in jeziku sta povezani jezikovni sporazumevalni zmožnosti v obeh jezikih. Od sporazumevalne zmožnosti je odvisna tudi jezikovna raba – višja zmožnost predvidoma odpira tudi več možnosti rabe. Dvojezično mešano področje Slovenske Istre, v katerem je potekala raziskava, spodbuja predvsem visoko raven receptivne zmožnosti v italijanščini, za produkcijo pa ponuja manj priložnosti. Rezultati pa so med drugim tudi pokazali, da igrajo posamezni socialnodemografski dejavniki (starost, pripadnost določeni generaciji, lastni geografski izvor ali geografski izvor prednikov, izobrazba) pomembno vlogo pri oblikovanju tako etnične ozaveščenosti kot tudi sporazumevalne zmožnosti in da pridobljenih rezultatov ni mogoče enoznačno interpretirati.

Avtorica sama v zaključku razprave ponuja kar nekaj možnih smeri nadaljnjih raziskovanj. Raziskavo bi bilo mogoče preseliti tudi v druga okolja, sorodna obravnavanemu narodnostno mešanemu področju Slovenske Istre, in tam ugotavljati razmerje med etničnostjo in sporazumevalno zmožnostjo pri večinskem prebivalstvu; prav tako pa bi bilo raziskavo smiselno prevesti tudi tako, da bi odgovarjala na vprašanja etnične ozaveščenosti in sporazumevalne zmožnosti pri pripadnikih manjšinskih, gotovo ne zgolj avtohtonih skupnosti, živečih v Sloveniji. Nena zadnje pa so vprašanja povezanosti etnične ozaveščenosti in sporazumevalne zmožnosti zanimiva tudi v okoljih, ki so jezikovno bolj homogena. Avtorica smiselnost tovrstnih raziskav vidi predvsem v njihovi aplikaciji na jezikovno in kulturno politiko ter pedagoško prakso. S tem pa seveda tudi svojemu delu in delom, ki mu bodo sledila, povečuje zanimivost in uporabnost ter širi možni krog bralstva.

Nataša Pirih Svetina
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
n.pirih@ff.uni-lj.si